

Gheorghe MOLDOVEANU

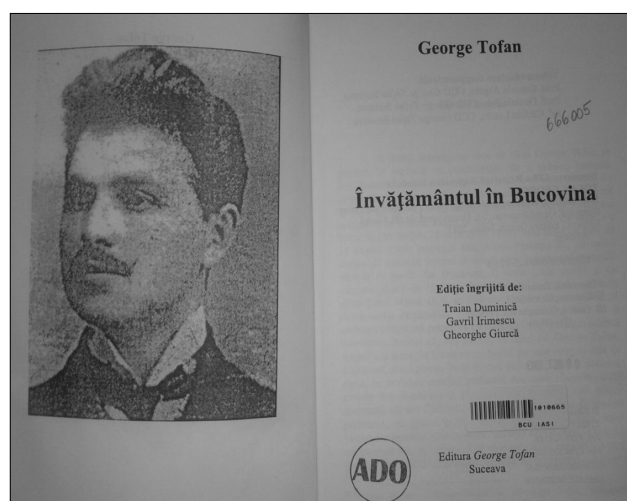
GEORGE TOFAN. ÎNVĂȚĂMÎNTUL ÎN BUCOVINA

„A trecut aproape un veac de cînd George Tofan se interesa în legătură cu posibilitățile de a publica lucrarea *Învățămîntul în Bucovina*“. Sînt cuvintele cu care Gheorghe Giurcă își începe *Cuvîntul înainte* la cartea lui George Tofan care, prin grija unor oameni inimoși, Traian Duminică, Gavril Irimescu și Gheorghe Giurcă, a fost, în sfîrșit, tipărită, sub auspiciile Casei Corpului Didactic din Suceava, la Editura „George Tofan” din Suceava, în 2011, după ce fusese aproape uitată, chiar considerată pierdută. Se reușea astfel să se aducă la lumină „informații prețioase referitoare la soarta școlii românești de aici [Bucovina], informații mai puțin sau deloc cunoscute pînă în prezent“ (p. 10).

Bun cunoscător al situației din Bucovina sub toate aspectele, George Tofan și-a conceput lucrarea cu dorința de a prezenta lucrurile sub lumina adevărului și pentru a contracara încercările „scriitorilor străini de a face să dispară orice urmă de caracter românesc al Bucovinei“, în care scop „s-a redus în statisticile oficiale numărul populației române, negîndu-se drepturile noastre istorice [...], s-a schimonosit nomenclatura țării și numirile românești ale familiilor, s-a falsificat caracterul național al Bisericii noastre“ (p. 14).

Fără a nega progresul pe care l-a cunoscut Bucovina sub stăpînirea austriacă, George Tofan a simțit nevoia să corijeze afirmațiile despre „sălbăticia populației de acolo [Bucovina], care n-are nici o noțiune de religie și drept și e dedată celor mai dezgustătoare vîții“, cum nota guvernatorul Enzenberg. Pentru a proba „crasa neștiință sau ignorare și tăgăduire a adevărului“, lucrarea prezintă, fără a idiliza, situația culturală din Moldova și Muntenia secolului al XVIII-lea, cu o documentare extrem de bine pusă la punct pentru acea vreme, constatînd că, dacă începuturile „destul de frumoase n-au fost urmate de o dezvoltare sistematică, de o organizare temeinică cu caracter general“ (p. 24), „pe la începutul secolului al XIX-lea întîlnim în toate provinciile române o muncă destul de bogată pe terenul școlar și cultural“ (p. 25).

Evoluția școlilor din Bucovina ar fi putut fi favorabilă dezvoltării culturale a românilor dacă, așa cum noile autorități promiseseșă inițial, s-ar fi bazat pe limba maternă. Promisiunea urmărea ademenirea tinerimii române pentru frecventarea școlii, cu gîndul că astfel creștea influența asupra populației din Moldova, atrasă la aceste școli, „cu scopul de a o determina să graviteze spre Austria“ (p.

58). Cînd însă școala a intrat sub patronajul consistoriului bisericii catolice din Lemberg, s-a impus „sistemul de a numi învățători necalificați din limba română la școli în care limba română era, pe hîrtie, limbă de propunere egal îndreptățită cu cea germană“ (p. 59). Merită amintită situația elevilor Sbiera, puși să suplinească munca învățătorului de la clasă, care nu știa mai deloc românește (I.G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899). Același consistoriu a comunicat printr-o ordonanță că „nu se va primi nici un învățător național dacă nu s-a lepădat mai întîi de credința strămoșească“ (p. 68). Școala devenea astfel un instrument de presiune religioasă, prin care copiii urma să treacă de la ortodoxie la catolicism. Rezultatul era notat de un ofițer: mulțimea declară că mai degrabă emigrează la turci și în Moldova decît să trimită copiii la școală.

În ce privește numărul școlilor, Bucovina se situa printre provinciile cele mai defavorizate ale impeiului. Autoritatea cercuală de la Lemberg recomanda ca la înființarea de noi școli să se țină seama nu de numărul copiilor de vîrstă școlară, ci mai ales de faptul dacă în localitate se află preot catolic și administrație economică, pentru ca să poată fi instruiți copiii coloniștilor germani.

Anii 1848 și 1849 sînt de referință pentru evoluția școlii în Bucovina. Premisa era formulată foarte clar în *gazeta Bucovina*, prima gazetă românească pentru politică, religie și literatură din Bucovina: „în ziua de astăzi nu mai este de trebuință de a dovedi că luminarea poporului este cea dintîi și cea mai importantă datorie a oricărei ocîrmuiri

ce este pătrunsă de sfințenia chemării sale“. Se constata însă că școlile naționale „n-au răspuns în această țară îndeosebi scopului lor“, căci „fiecare om și mai cu seamă acela din clasele inferioare, care cu greu poate învăța limbi străine, nu poate cugeta, nu se poate cultiva decât în limba sa“. Ca atare se cerea înființarea în fiecare an a cel puțin 10 școli primare, cu predare în limba română, pînă la împlinirea numărului necesar, trecerea școlilor românești sub patronajul bisericii ortodoxe din Bucovina și încetarea oricărui amestec al consistoriului catolic, înființarea seminarului preperandial, care să pregătească învățătorii necesari etc.

Întîrzierea constatată de George Tofan pentru învățămîntul românesc din Bucovina avea grave repercusiuni asupra manualelor școlare, care erau, în cele mai multe cazuri, traduceri ale manualelor germane, neadap-

tate cerințelor societății românești, „aproape cu totul lipsite de colorit național“ (p. 223). Diferite de alte manuale, „pline de germanisme și bucovinisme“ (p. 225), îi par autorului a fi cărțile didactice ale lui Samuil Andrievici, scrise într-o „frumoasă limbă românească [...], o limbă populară curgătoare, presărată cu ziceri vechi care, durere, au dispărut azi din limbă în mare parte“ (p. 225).

Volumul pe care George Tofan îl avea gata pentru publicat cu un veac înainte, dar care abia acum a văzut lumina tiparului își probează utilitatea pentru oricine este interesat de starea societății românești din Țara Bucovinei în timpul cît a făcut parte din Imperiul Habsburgic, afit prin datele pe care le pune la dispoziție, cît și prin modul de abordare și stilul folosit, peste care pare a nu fi trecut afită timp.

Gelu IUTIȘ

ION CONSTANTIN, ION NEGREI,

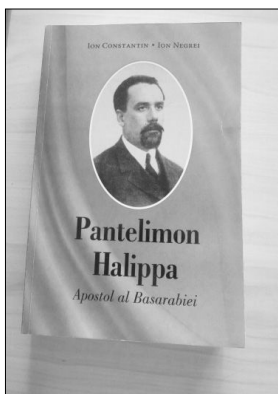
INTELIMON HALIPPA – APOSTOL AL BASARABIEI. STUDII. DOCUMENTE. MATERIALE

Marele cărturar și patriot român Pantelimon (Pan) Halippa avea nevoie de o restituire amănunțită a vieții și îndelungatei sale activități pusă în slujba interesului național. În continuarea celor două lucrări dedicate apostolului cauzei românilor basarabeni (apărute în 2009 sub semnătura aceluiași autori ca cei ai prezentei lucrări), volumul la care ne referim cuprinde numeroase documente, memorii, amintiri – toate izvoare de primă mînă, cele mai multe dintre ele fiind inedite, pentru ca cei de astăzi să cunoască și să înțeleagă mai bine tot ceea ce a reușit să facă pentru țara și neamul său Pan Halippa (1883-1979).

Prima parte a lucrării (p. 63-143) include „amintiri, memorii și spovedanii” cu privire la anii de învățătură ca elev și student, activitatea publicistică, lupta pentru realizarea unirii Basarabiei cu Țara, implicarea în viața politică, memoriile adresate autorităților comuniste din România ori liderilor politici din străinătate pentru a atrage atenția asupra situației românilor dintre Prut și Nistru.

Partea a II-a (p. 145-201) include documente și materiale din perioada 1906-1918, inclusiv declarația Sfatului Țării prin care Basarabia se unea cu România, din data de 27 martie 1918, semnată și de Pan Halippa, care era vicepreședinte al principalului organ legislativ și decizional al provinciei, Sfatul Țării.

Partea a III-a (p. 203-259) se referă la perioada 1919-1939, ani de liniște, de intensă creație și de participare a lui Pan Halippa la viața României întregite. Partea a IV-a (p. 261-354) înfățișează mărturia din zbuciumata perioadă 1940-1947, inclusiv impresiile marelui luptător pentru drepturile naționale ale românilor despre situația din Basarabia, mai ales din Chișinău, după izgonirea trupelor și administrației sovietice – iulie-august 1941. Pan Halippa a redactat și un Memoriu

adresat Conferinței de Pace de la Paris, în care explica esența problemei basarabene.

Partea a V-a (p. 355-602), cu documente și materiale din perioada 1950-1978, în care apar mărturia despre anii de detenție (1950-1957), dar și numeroasele demersuri realizate pentru a obține sprijin diplomatic și politic în vederea ameliorării situației românilor basarabeni – la președintele Franței Charles de Gaulle, la președintele SUA, Richard Nixon, la ambasadorul american la București, Henry Barnes jr., dar și la autoritățile comuniste ale vremii – Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ion Gheorghe

Maurer, Nicolae Ceaușescu.

Partea a VI-a (p. 603-619) prezintă mărturia referitoare la moartea (30 aprilie 1979) și posteritatea lui Pan Halippa. *O anexă absolut necesară* vine în completarea celor șase părți ale lucrării, incluzînd documente referitoare la perioada 1967-1991; întîlnim aici, într-un document din 4 decembrie 1970, formulată teama autorităților de la Chișinău de „tendențele periculoase ce se atestă în România și care lezează interesele poporului moldovenesc”. Se cunoaște faptul că la București locuiau mai mulți fruntași ai mișcării naționale din Basarabia, avîndu-l ca lider pe venerabilul dar neobositul Pan Halippa.

La finalul lucrării un interesant segment de *Iconografie* (p. 671-710), cu imagini și fragmente din documente semnificative privind viața și activitatea ilustrului patriot, întregeste fericit această lucrare, pe care o socotim un OMAGIU adus neînfărcatului luptător pentru unitate și demnitate națională, cu un rol esențial în realizarea Marii Uniri – apostolul Basarabiei, Pantelimon Halippa.

Ion Constantin, Ion Negrei, *Pantelimon Halippa – Apostol al Basarabiei. Studii. Documente. Materiale*, Chișinău, 2013, 735 p.